

הדרכה ללימוד עצמי

חיים אפרתי

לעילוי נשמת אבי מורי

ר' זאב ב"ר חיים דב ז"ל

ברצוני להתיחס לתופעה כואבת, שחייבים אנו לתת עליה את הדעת. כשנכנסים לבית המדרש של ישיבה תיכונית הלב נצבט. בחורים יושבים מול גמרותיהם, אבל רובם לא מעיינים בהם, ואינם עמלים בלימוד התורה. הזמן היקר חולף לבלי שוב, והתלמידים אינם מתרגלים לעמול בתורה ולהינות מפרי עמלם.

לעניות דעתי ניתן להתמודד עם הבעיה, אם נציב בפני התלמידים משימה. נכין שאלון שינחה וידריך אותם בלימוד הסוגיא, והם יצטרכו לענות בכתב על השאלות. בשאלון זה תהיינה גם שאלות קשות, שינתנו כשאלות רשות ויסומנו בשאלות ב-(*) או ב-(**), בהתאם לדרגת הקושי. אם הר"מ יבדוק כל שעור את העבודה, שנעשתה בשעת הסדר, ויבנה את השעור לפי דף העבודה שעליו עמלו התלמידים, יתרגלו התלמידים לעמול בתורה.

מלוי השאלון בשעת הסדר צריך להעשות בכתב. המהרש"א כותב על דברי הגמרא בבבא בתרא, י' ע"ב: "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", וז"ל: "יש לפרש כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתובת יד, אשר על כן נקראו החכמים סופרים".

נסיתי לחבר שאלון על הגמרא במסכת סנהדרין דף ג, ע"ב מ-שלשה מנלן, עד: תנו רבנן דיני ממונות בשלשה. השאלון מתאים לתלמידי שביעית ושמינית.

למד תחילה בעיון את הגמרא בדף ג ע"ב מ-שלשה מנלן (בראש העמוד), עד: תנו רבנן דיני ממונות בשלשה (10 שורות מסוף העמוד), עם החברותא שלך, ואח"כ ענה על השאלות שלפניך.

שאלות

1) הגמרא אומרת: "ר' יונתן אומר ראשון

תחילה נאמר ואין דורשין תחילת"

(שאלות)

מדוע רבי יונתן לא דורש תחילות ?
(עיין היטב ברש"י)

2) הגמרא בהמשך הסוגיא מגיעה למסקנה שכולי עלמא אין דורשין תחילות, ורבי יאשיה טוען: "א"כ נימא קרא ונקרב בעל הבית אל השופט מאי אל האלהים". פירוש: מכיון שאת הפסוק הראשון (שכתוב בו "ונקרב בעל הבית אל האלהים") אין דורשין למנין, אלא רק לומר לנו מומחים (לפי פירוש רש"י), היה צריך לנקוט לשון אחרת (שופט) משני הפסוקים האחרים, שכתוב בהם "אלהים", ושמהם לומדים גם מומחים וגם מנין. א. מה משיב רבי יונתן לטענת רבי יאשיה? ב*. כיצד לדעתך ישיב רבי יאשיה לטענת רבי יונתן ב-א. ?

(הערות)

תוספת ההסבר לשאלה זו היא על פי חידושי הר"ן במקום ד"ה: נכתוב קרא אל השופט. בשאלה זו יש תוספת הסבר שנחוץ כדי להבין את דעותיהם של רבי יאשיה ורבי יונתן.

שאלה זו קשה יותר, כי התשובה לא כתובה בגמרא. אם תלמיד ישיב שלפי ר' יאשיה גם שופט פרושו מומחה, הרי כיון לדעת הר"ן. שאלה זו תינתן כשאלת רשות. גם אם התלמידים לא יענו נכון על שאלה זו, בעצם המחשבה והמאמץ למצוא את התשובה - השגנו את מטרתנו.

לפי חידושי הר"ן במקום: ר' יונתן סובר ששופט זה הדיוס, אבל לפי ר' יאשיה שופט פירושו מומחה, ולכן ר' יאשיה סובר שהיה צריך לכתוב: ונקרב בעל הבית אל השופט, ואם כתוב "אלהים" כמו השניים האחרים, ש"מ

3) * מלא את הטבלה שלפניך (עליך למלא: מומחה, או: הדיוט) לפי הבנתך ברש"י.

"אלהים" פירושו		שופט פירושו
לפי רבי יונתן		
לפי רבי יאשיה		

(שאלות)

(4) * עיין היטב בתוס' ד"ה: אין דורשין תחילות. כיצד לדעתך היו התוס' ממלאים טבלה זו? מה הם מקשים?

(5) ** אם מלאת הטבלה שבשאלה (3) אחרת מאשר בשאלה (4), האם תוכל לתרץ לפי זה את קושית תוס' ? אם הצלחת, כונת לדעת גדולים, חילך לאורייתא! עיין בחידושי הר"ן ד"ה: נכתב קרא אל השופט (עמ' יז).

(6) מהקטע שמתחיל מ- ורבי יאשיה לית ליה ב"ד נוטה, עד סוף הקטע (תנו רבנן דינא ממונות בשלשה), הגדר כל שלב ושלב בגמרא, ורשום אותו בטבלה, כבדוגמא שלפניך.
מבנה לשון הגמרא
שאלה ורבי יאשיה, עד: התורה אמרה עשה לך ב"ד נוטה.

(הערות)
למנינא. ולפי זה תתורץ קושית תוס' על רש"י, ד"ה: אין.

השאלות 1 ו-2 הם הכנה כדי להבין את קושית התוס'. לפי תוס' גם רבי יאשיה סובר ששופט פירושו הדיוט כרבי יונתן, ומכאן נובעת קושית תוס' על פירוש רש"י.

הר"מ מעודד את התלמידים להתמודד עם השאלות הקשות ע"י חזוקים.

בעזרת טבלה מעין זו, לומדים התלמידים להגדיר מה תפקיד כל משפט בגמרא, ואין הם יכולים לקרוא משפט בגמרא ולעבור עליו, מבלי שיבינו מה תפקידו. בקטעים קשים או בכתות חלשות, אפשר לסייע לתלמידים במלוי הטבלה ע"י זה, שניתן להם את המבנה והם יצטרכו למלא את לשון הגמרא. יש אפשרות לתת להם חלק מהמבנה וחלק מלשון הגמרא, לפי ראות עיני הר"מ, והם ימלאו את השאר. כמו כן ישנה אפשרות להוסיף עוד טור: הסבר הגמרא.

(שאלות)

7) הגמרא שואלת "ורבי יאשיה לית ליה ב"ד נוטה" מניין הגמרא יודעת, שרבי יאשיה לא סובר ב"ד נוטה? (עיין היטב ברש"י)

8) מהי קושית הגמרא מ-רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, על רבי יאשיה הרי שניהם תנאים ומדוע לא נאמר שיש מחלוקת תנאים? (עיין היטב ברש"י)

9) הגמרא עונה על השאלה (כפי שכתבת בשאלה 8): "סבר לה כרבי יהודה דאמר שבעים". כיצד תשובת הגמרא מתרצת את השאלה שכתבת בשאלה 8? (עיין היטב ברש"י)

10) מדוע רבי יאשיה מעמיד את הפסוק "לנטות", דוקא בדיני נפשות ולא בדיני ממונות? (עיין היטב בפסוק ובתוס', ד"ה: מוקי לה בדיני נפשות).

11) הגמרא שואלת אלא הא דתנן: רישא: "שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב - זכאי".
סיפא: "שנים אומרים חייב ואחד אומר זכאי - חייב".
נימא דלא כרבי יאשיה?

(הערות)

מטרת שאלה זו להבהיר לתלמידים מדוע מוסיף רש"י את המילים "והא קרא דרשינן", בד"ה: והתניא וכו'.
התלמידים יתרגלו לדייק בכל מילה ברש"י.

הר"מ בשעור יכול להפנות את התלמידים למשנה הראשונה בפרק רביעי, להבדלים בין דיני ממונות ודיני נפשות, ולדברי התוס' דף לב ע"א ד"ה: אחד דיני ממונות, וז"ל: "לענין מילי דתלו בזכות וחובה אין להשוותם (הכונה דיני ממונות לדיני נפשות), דלא שייך בדיני ממונות".

(הערות)

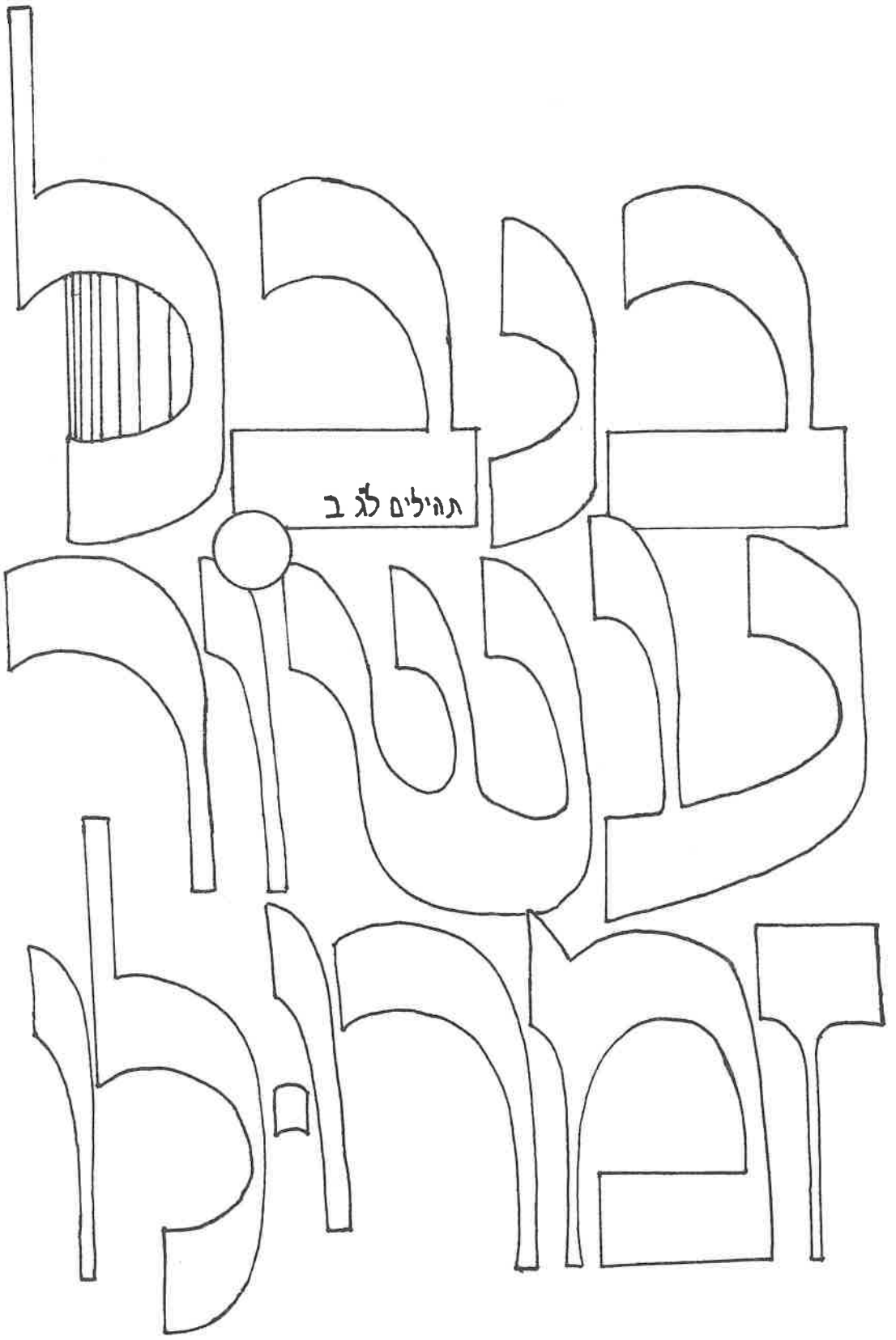
(שאלות)

- א. הסבר את קושית הגמרא ? (העזר ברש"י , ד"ה: נימא דלא כרבי לאשיה).
- ב. * האם הקושיא היא מהר"שא, מהסיפא או משניהם גם יחד ? נמק את תשובתך. לאחר שעיינת והשבת, בדוק עצמך בעזרת חידושי הר"ן באמצע הקטע, ד"ה: אלא הא דתנן שנים אומרים זכאי וכו'. אם כונת לדעת גדולים - יישר כחך !

(12) מלא את הטבלה שלפניך:

	לפי רבי יהודה	לפי רבי יונתן	לפי רבי לאשיה	
מטרת הטבלה לבדוק אם התלמידים הבינו נכון את מסקנות הסוגיא.				האם צריך ב"ד נוטה בדיני נפשות
				האם צריך ב"ד נוטה בדיני ממונות
				האם בדיני ממונות הולכים אחרי הרוב

במבט לאחור, נראה לעניות דעתי, שגם לגבי שעורי אמונה במר"ץ צריך לנקוט באותה דרך. תחילה צריכים אנו ללמוד ולעמול בעצמנו לקראת השעורים בהדרכה (מפורטת בכתב) של הרמ"ם. אם אין אפשרות, מחמת חוסר זמן, ללמוד לפני השעור, נהיה נשכרים יותר באם נלמד בחברותא בזמן השעור עצמו, ונענה בכתב על השאלון. השעור באמונה יינתן פעם או פעמים בשבוע, לפי התקדמות האברכים, ויתבסס על השאלון. מטרת השיעור תהיה להאיר את הדברים מזוויות נוספות ולהבהיר את הטעון ביאור. בצורה כזו, לענ"ד הקרקע תהא חרושה היטב, והזרע (השעור) ינבוט טוב ומהר. החברים יהיו יותר מעורבים ופעילים בשעור, והדברים יעשו יותר רושם ולכן גם ישמרו בזכרון. יהי רצון שיפתח ה' ליבנו בתורתו, ונראה ברכה בעמלנו.

תהילים לב